

UTVIKLING AV LEDERSKAP OG BAPTISTISK IDENTITET

NOEN LÆRDOMMER FRA HISTORIEN¹

Av Peder A. Eidberg

INNLEDNING

Det må innledningsvis slås fast at det baptistiske menneske- og menighetssyn er integrerende elementer i baptistisk identitet og lederskapsforståelse. Utvikling av en identitet og lederskapsforståelse som ikke er forankret i det baptistiske menneske- og menighetssyn, vil derfor representere et avvik fra historisk baptisme. Det er ikke min oppgave her å drøfte baptistenes antropologi og ekklesiologi fra et systematisk-teologisk ståsted. Jeg skal trekke frem noen lærdommer fra historien, først og fremst de norske baptisters historie. Likevel kan det være på sin plass å nevne noen sentrale elementer i den kristendomsforståelse som er fundamentet for det som utgjør baptistisk identitet.

På det individuelle plan: Personlig omvendelse, dåp på egen bekjennelse av troen, tilhørighet og medansvar i troendemenigheten, «soul competency», som betyr at den enkelte troende har rett og kompetanse til under Den Hellige Ånds ledelse å lese og fortolke Skriften uten noen menneskelig autoritet over seg, og samtidig har Bibelen som den endegyldige autoritet til forståelse av hva kristen tro og kristent liv innebærer, det alminnelige prestedømme, som innebærer vitnetjeneste utad og tjenende lederskap innad i menigheten, ethvert menneskes frihet til å la være å tro (nei til religionstvang) eller til å tro og praktisere sin tro etter sin overbevisning.

På fellesskapsplanet: Menigheten som fellesskapet av dem som ved tro, og dåp på egen bekjennelse av denne tro er innlemmet i menigheten, menighetsmøtet som menighetens øverste formelle og reelle myndighet, lokalmenighetens autonomi forent med forpliktende

deltakelse i et større fellesskap der en også overfører avgjørelser til dette fellesskap til fellesskapets beste og evangeliets utbredelse, skille mellom stat og kirke, kamp for religionsfrihet både for den enkelte og menighet/kirke.²

Da baptiseringen i Norge vokste frem rundt midten av 1800-tallet, måtte både lederskap og baptistisk identitet utvikles. Man startet likevel ikke på et nullpunkt. Noen av de første lederne hadde fått en viss baptistisk selvforståelse og noe trening i å utøve lederskap. Frederick L. Rymker kom med en moderat calvinistisk baptisme i bagasjen og noen få år ikke helt vellykket lederskaperfaring fra Danmark.³ Gotfred Hübert hadde styrmannseksamen og noe erfaring som skipsoffiser. Peder Z. Helbostad hadde den beste formelle utdannelsen. Han var «seminarist», det vil si lærerutdannet. Ingen av disse hadde noen teologisk eller bibelfaglig utdanning bortsett fra en smule privatundervisning som Rymker muligens hadde fått i New York.

Karakteristisk for de første norske baptister var at de var et bibelkyndig legfolk med en brennende iver etter å vitne om Jesus og utbre sin tro og overbevisning. Med noen bemerkelsesverdige unntak kom de fra de lavere sosiale lag. De var likevel ikke passive og kuet. De hadde tatt et brudd med sin religiøse og i mange tilfeller sosiale sammenheng, og hadde både vilje og mot til å forfekte sine meninger.⁴ De fikk også helt fra begynnelsen av impulser fra trosfeller i andre land og så hvordan evangelisering og menighetsbyggende arbeid kunne drives og utvikles.

DEN TIDLIGSTE PERIODEN

Selv om de første baptister på mange måter var et myndig legfolk, kom predikantene til å bekle rollen som ledere og identitetsbyggere. Skal vi se på utviklingen av lederskap og identitet, vil det derfor være naturlig først og fremst å følge predikantene, selv om vi skal se på noen andre også.

De første 10–15 årene var det få predikanter og de bodde spredt. De reiste imidlertid forbausende mye omkring og møtte hverandre. De brevvekslet også, både innbyrdes og med baptistledere i utlandet. Både Frederick Ludvig Rymker og Gotfred Hübert korresponderte flittig med amerikanske og engelske baptistledere og leverte jevnlig rapporter om sitt arbeid. De kjøpte også teologisk faglitteratur og opp-

byggelsesbøker fra utlandet. Utenlandskontaktene gav både konkret teologisk og praktisk kunnskap og bidro til utvikling av baptistisk identitet. En viktig forskjell mellom lammersmenighetene og baptistene i 1860- og 70-årene var baptistenes internasjonale kontakter og etableringen av et «profesjonelt» pastoralt lederskap som etter hvert skaffet seg en profesjonell utdannelse i utlandet. Flere av de svenske baptistpredikantene som arbeidet i Norge i denne perioden hadde studert ved predikantskolen Betelseminariet, som de svenske baptister opprettet i Stockholm i 1866.

Den første nordmann som studerte ved Betelseminariet, var Olai Indal Jensen fra Karlsøy i Nord-Troms. Han studerte der fra 1874 til 1877,⁵ og arbeidet som søndagsskolemisjonær ansatt av baptistene i Norge med økonomisk støtte fra England i knapt to år til han døde 3. mai 1879 av giktfeber.

Mons Andersen Øhrn var en annen som studerte ved Betelseminariet, fra 1878 til 1881. Han var selv en allsidig utrustet person og kom gjennom nærmere et halvt århundre til å bidra til utvikling av lederskap og baptistisk identitet blant norske baptister. Han kom i det 20. århundre noe i skyggen av sin yngre bror Jakob A. Øhrn og er neppe vurdert høyt nok både i samtid og ettertid. Han var en betydelig forkynner som gjerne ble hørt i årsmøter og konferanser. Han var en flittig og dyktig skribent, publiserte et par bøker og en rekke småskrifter og skrev utallige artikler og innlegg i *Unions-Banneret/Banneret*. Som «samfunnsbygger» var han aktiv i de fleste sentrale styrever og utvalg i Baptistsamfunnet. Ved jubileumskonferansen i 1902, som markerte de 25 år etter første landskonferanse for baptistene i Norge, i 1877, gav M.A. Øhrn en oversikt over utviklingen. Foredraget var spekket med statistikk, men først og fremst trakk Øhrn opp utviklingslinjene i fellesarbeidet og betydningen av at baptistene hadde vært i stand til å opptre som et samlet kirkesamfunn.

Av særlig betydning ble M.A. Øhrns arbeid for predikantutdannelsen og opprettelse av en norsk predikantskole. I 1890 lanserte han «Taksigelsesfondet», en innsamling for å få en norsk predikantutdannelse. Det skulle være en skole som «opfostrer, danner og utvikler.» Fondet vokste meget sakte de første 10–15 årene, men Øhrn gav aldri opp. Høsten 1898 skrev han under tittelen «Hvilke Fordele er der ved en Missionsskole i Norge, og hva kan der gjøres for at oprette en saadan?» ikke mindre enn fem store artikler i *Banneret*. Blant annet

drøftet han effekten av å ha skolerte predikanter, og problemer som uskolerte stod overfor både når det gjaldt personlig utvikling og utførelsen av tjenesten. Det heter blant annet: «*Vi behøver ikke alene Prædikanter, men vi behøver dannede og oplyste Prædikanter. Det er bedrøvelig at Evangeliet skal forfeile Maalet, ved at Redskabet er saa udannet, at det vækker Anstød.*»⁶ Slik skriver en med sans for betydningen av både baptistisk identitet og kvalifisert lederskap. Utsagnet står seg den dag i dag.

Blant en del andre som bidro til utvikling av identitet og lederskap i den tidlige norske baptismen skal jeg nøye meg med å nevne *Ola Brandt Hansson*, pastor fra 1870 og i ca. 25 år i Tromsø Baptistmenighet og i sannhet en biskop (tilsynsmann) for den raskt voksende baptistbevegelsen i Nord-Norge i denne tiden. Hansson reiste over hele landsdelen fra Øst-Finnmark til Andøya, og korresponderte flittig med lokale ledere. Han tenkte strategisk om arbeidet og fikk frem både lokale menighetsledere og predikanter som kom til å bety mye innen baptistenes rekke og for kristenlivet i by og bygd.

En annen, som i det 20. århundre bidro sterkt til utvikling av identitet og lederskap, var M.A. Øhrns yngre bror *Jakob A. Øhrn*. Etter studier ved Morgan Park-seminaret i USA fra 1885–1889, var han menighetspastor i USA og Norge i nærmere 50 år og både leder og korresponderende sekretær i Missionskomitéen, senere Misjonsstyret i ca. 40 år. Han arbeidet utrettelig med å profilere baptistene utad, både økumenisk og i samfunnslivet generelt, og å gi norske baptister selv kunnskap om og stolthet over den store, verdensvide baptistfamilie de tilhørte. Det var identitetsbygging gjennom kunnskap og inspirasjon, og han var mentor for mange yngre predikanter i deres utvikling som ledere.

LEGFOLK SOM LEDERE

Til temaet identitetsbygging og lederutvikling kan vi også nevne noen få legfolk. I mange menigheter har det vært dyktige legledere med solid forankring i baptismen. Slike som *Hans Andersen Gulset* fra Skien, kommunalpolitiker og stortingsmann, *Andreas Sigurdson*, også fra Skien, stortingsmann og senere borgermester i hjembyen, *Sverre Øvergaard*, sosialsjef og ordfører i Narvik og fylkesordfører i Nordland, *Ingolf Stokkeland*, mangeårig ordfører i Ålgård, og *Lars Rise*, stortings-

representant, har alle på hver sin måte og i hver sin tid legitimert baptistene som politisk interesserte og aktive samfunnsborgere, og har med grunnlag i sin baptistiske overbevisning utøvd sitt samfunnsengasjement og vist lederskap innad i sitt kirkesamfunn.

Den mest betydelige kvinnelige leder i Baptistsamfunnet i forrige århundre var *Rachel Iversen*. Hun var først misjonær i Congo i flere perioder, så styreleder og senere landssekretær i De Norske Baptisters Kvinneforbund, og var første kvinne som var medlem av Misjonsstyret, hvor hun også var medlem av arbeidsutvalget og protokollsekretær i en årrekke. Hun var initiativrik og hadde stor arbeidskapasitet. Hun så betydningen av internasjonale kontakter for å tilføre norske baptister impulser og kunnskap og styrke deres samhørighet med trosfeller rundt om i verden og dermed bygge identitet. Hun trakk mange kvinner med i denne måte å tenke og arbeide på, kvinner som fikk kontakter og lederskaperfaring langt ut over vår egen norske baptist-sammenheng. Samtidig var Rachel Iversen en økumen som med stor trygghet for egen identitet engasjerte seg i mellomkirkelig arbeid. Hun ivret også sterkt for Baptistsamfunnets skolevirksomhet fordi skolene utdannet til lederoppgaver og bygde identitet.

PREDIKANTUTDANNELSEN

Predikantutdannelsen kom til å bli selve fundamentet for lederutvikling og identitetsbygging. Betydningen av dette kan neppe overvurderes. Mangelen på adekvat skolering har da også, ikke minst de senere år, vist seg å ha alvorlige konsekvenser for enkelte predikanter kunnskapsnivå og identifisering med et baptistisk kristendomssyn. I noen få tilfeller har dette blitt oppveid av personlige egenskaper og kvalitet og gjennom kunnskapstilegnelse på egen hånd.

Den første utdanning fikk norske baptistpredikanter i Sverige. I 1866 ble de svenske baptisters teologiske skole, *Betelseminariet*, åpnet i Stockholm. Det gav en tre-årig utdanning for pastorer, evangelister og misjonærer. Den første nordmann som studerte der, var *Olai Indal Jensen* fra Karlsøy i Troms. Han begynte sine studier i 1874 og avsluttet i 1877.⁷ Senere fulgte Fredrik Nilsen fra Verdal (1876–1880), Mons A. Øhrn fra Sogn (1878–1881), Henrik Gundersen fra Tromsø (1882–1884), Anfin Øhrn fra Sogn, bror av M.A. Øhrn, (1883–1886), og Hans Albrekt Sæther fra Fredrikshald (1888).

Selv om det ikke var så mange fra Norge som studerte ved Betelseminariet, ble skolen viktig for norsk baptisme ved at her fikk man den første mulighet til formell utdanning for pastortjeneste. Det var med å forme nye predikanter for oppgavene.

Neste fase i utdannelsen av norske baptistpredikanter dreier seg om *Morgan Park og Chicago Universitet*. Da Baptist Missionary Society (BMS) i England i første halvdel av 1880-årene begynte å gi signaler om at man ønsket å trappe ned sitt engasjement i Norge, fant det sted en oppblomstring av kontakten med de norske baptister i Amerika, og med deres samarbeidspartnere i American Baptist Missionary Union.⁸ Emigrasjonen fra Norge på denne tiden førte også en del baptister over Atlanteren, som dannet menigheter og hadde fremgang i de skandinaviske miljøene.⁹

De norske baptister hadde håpet at BMS skulle bidra til å opprette en predikantutdanning, helst i Norge. Det skjedde ikke. I Amerika hadde skandinaviske baptister fått opprettet en avdeling ved Baptist Union Theological Seminary ved Chicago Universitet. Denne skandinaviske avdeling, fra 1884 bare dansk-norsk, var lokalisert i et bygningskompleks som het Morgan Park. I 1884 besøkte lederen ved den dansk-norske avdelingen, professor N.P. Jensen, årskonferansen i Norge. Han orienterte om skolen og inviterte norske studenter. Det førte til at allerede samme år reiste *Gunder Næsse d.e.* til USA og begynte studier ved Morgan Park.¹⁰ Året etter reiste tre nye studenter over og i perioden 1884 til 1910 dro 40 studenter fra Norge og av disse vendte 39 tilbake til oppgaver blant norske baptister for kortere perioder eller hele livet. Flere av disse kom til å inneha sentrale posisjoner både i og utenom Baptistsamfunnet. På en helt annen måte enn Betelseminariet etablerte Morgan Park seg i norske baptisters bevissthet. Det var god kommunikasjon mellom Norge og skolen, og man fikk hjem pastorer som både var kompetente, bevisste på sin baptistiske identitet og ivrige etter å bringe videre det de hadde lært og opplevd.

Men hva med *utdanning i Norge*? De første tanker om dette ser ut til å ha dukket opp ca. 1880. Janne Mattson Sjødahl skrev i Unionskomiteens rapport til årskonferansen i 1880: «Vi trenger en Anstalt, hvor unge Brødre kunne faa Veiledning i deres Bestræbelser at offe sig for Herren som Ordets Tjenere.»¹¹ Johan E. Jensen fra Bjarkøy uttalte ved årskonferansen i 1885 blant annet at «det vilde have mange Fordele hvis vi kunde faa Hjælp til Skole i vort eget Land.»¹²

Så i 1890 lanserte Mons A. Øhrn «Taksigelsesfondet», en innsamling til et fond for opprettelse av predikantskole i Norge. Han gav selv de første ti kroner, og, skrev han selv, «knælte ned og bad Gud vel-signer gaven.» Hans artikler i *Banneret* høsten 1898 er nevnt ovenfor. De skapte både oppmerksomhet og debatt, men konkrete resultater kom ikke før i 1910. Til jubileumskonferansen i 1910 forelå det et forslag fra en skolekomité oppnevnt i 1907 om at man skulle åpne skole samme høst. Etter en lang debatt der mer enn én betenkelighet kom frem, tok J.A. Øhrn ordet «provosert dertil av flere» heter det i referatet. Han summerte situasjonen og avsluttet sitt innlegg med ord som viste baptistisk identitet, handlekraft og lederegenskaper på sitt beste: «Nu er øieblikket inde. Nu faar I handle og ta ansvaret for eders handling. Efter alt det arbeide vi har hatt, efter alle de indrømmelser vi har faat, tør jeg ikke ta ansvaret for utsættelse og vil ikke for eftertiden være kjendt som en mand, der er gaat tilbage i den største av alle vore Saker. Lad os handle nu. Vi har hus, midler og mænd!» Øhrns innlegg synes å ha gjort dypt inntrykk, og komitéens forslag ble enstemmig vedtatt.¹³

Som første rektor ble Olav J. Øie kalt hjem fra USA. 5. november 1910 åpnet skolen. Studieplanen Øie hadde lagt opp, var for et fireårig teologistudium med de klassiske teologiske disiplinene og i tillegg praktisk-teologiske fag. O.J. Øie tok på alvor sin rolle som lærer og rektor, som identitetsbygger og kunnskapsformidler. Han var på samme tid en apologet i skrift og tale for det baptistiske kristendomssyn og en økumenisk sinnet kirkeleder som tok del i mye av det som rørte seg i norsk kirke- og samfunnsliv. Han skrev flere bøker, av hvilke den mest kjente er *Menigheten i Guds Ords lys*. Den var i 30–40 år selve grunnboken for norske baptister til forståelse av hva menigheten er, basert på Det Nye Testamente, og ble i sannhet et middel til lederutvikling og identitetsbygging.

Det er ikke her plassen til å berette historien om Baptistenes Teologiske Seminar som den viktigste institusjon for lederutvikling og identitetsbygging blant norske baptister gjennom snart hundre år. Skolen har bidratt ikke bare med kunnskap og ferdigheter, men fremfor alt til en felles forståelse av hva det er å være baptistpredikant og arbeide innen et kirkesamfunn. Den har vært den mest enhetsskapende faktor i Baptistsamfunnet. Det er å håpe at dette vil fortsette, for det synes mer nødvendig nå enn noensinne før å motvirke kunnskapsløshet, historieløshet, subjektivisme og den tendens vi ser til at

predikanter vil være suverene konger i sitt eget lille rike, og at fellesskapet er til bare som ressurskilde og arena for spredning av egne oppfatninger. Predikantutdannelse i egen regi er fortsatt noe av det aller viktigste Baptistsamfunnet befatter seg med.

DET SKREVNE ORD

Meget tidlig i norsk baptisme ble *det skrevne ord* tatt i bruk som et middel til utvikling av lederskap og identitet.

I 1875 begynte Gotfred Hübert å utgi *Palmesbladet*. Det var et lite oppbyggelsesblad som ble et bindeledd mellom baptistene. I disse årene kom også en del småskrifter oversatt fra engelsk, som for eksempel *Igjenfødselen ved Daaben* av C.H. Spurgeon.

De første årene brukte man i baptistmenighetene svenske sang- og salmebøker, noen i norsk oversettelse. I 1878 kom, som det første fellesprosjekt på litteraturfronten, en norsk sang- og samlebok for baptistmenighetene, delvis med nye bidrag forfattet av Janne M. Sjødahl og Peder Z. Helbostad. Den fikk en noe blandet mottakelse,¹⁴ og ble i 1890 avløst av *Evangelisten*, som kom i en rekke utgaver og til 1989 var baptistenes offisielle sang- og salmebok. Det kan ikke være tvil om at denne boken sveiset norske baptister sammen og bidro til den felles identitet både teologisk og når det gjaldt gudstjenestelivet. Den nye boken fra 1989, *Lovsyng Herren*, har ikke samme virkning blant annet fordi den i innhold og musikkstil ikke har noe konfesjonelt preg. Det er svært lite som viser at dette er akkurat baptistenes sang- og salmebok.¹⁵

Småskrifter og bøker har hatt stor betydning, i hovedsak som identitets- og fellesskapsbyggende faktor. Men også som undervisning og lederutvikling har det skrevne ord vært viktig.

Flere av de tidlige baptistlederne var ganske skriveføre. En av dem var Janne Mattson Sjødahl, den første sekretær i De Norske Baptisters Unionen frem til 1886. I 1879 utgav han småskriftet *De Ugudeliges Skjæbne*, opprinnelig holdt som foredrag ved predikantmøtet samme år. I 1880 kom han med boken *Omrids af Baptisternes Historie* og småskriftet *Den kristelige Daab* og året etter *Hva er Guds Menighed*. A.A. Hammar kom i 1880 med *Et bibelsk Vidnesbyrd*, som var en redegjørelse for det baptistiske menighetssyn. Fra 1885 drev G. Hübert og John Fredrikson hver sin forlagsvirksomhet, henholdsvis i Kristiania og

Bergen. Gjennom en årrekke spredte de ikke-luthersk, først og fremst baptistisk, litteratur i vide kretser og tilførte de norske kristenmiljøene nye impulser. Innen statskirken erkjente man virkningen av dette, og advarslene kom. Ja, allerede i 1876 hadde *Luthersk Kirketidende* vært ute og pekt på farene ved «reformert» påvirkning.

På 1890-tallet og i det 20. århundre kom det nye forfattere til. Her kan nevnes bare noen av dem, og noe av det de skrev. Det var menn som Mons A. Øhrn (*Den nytestamentlige menighet*), Jakob A. Øhrn (*Ved nådens kilder*), J.M. Sellevold (red.) (*Baptistene i Norge*), O.J. Øie (*En troshelt paa reformationstiden; Søndagsskolen; Den nye Fødsel; Menigheten i Guds Ords lys*), Arnold T. Øhrn (*Er bergprekenen evangelium?*), Peder Stiansen (*Baptisternes historie i Nord-Norge; Liv og former; Baptistenes historie i Norge; History of the Norwegian Baptists in America*) Hans Asak Kristiansen (*Troshelter*), Peder A. Eidberg (red.) (*Baptistene – tro og liv; m.fl. Dåpen i norske kirkesamfunn; Det folk som kalles baptister*), Odd Arne Jøe (*Menigheten – et feirende fellesskap*). I tillegg til bøkene er det produsert utallige småskrifter, pamfletter og studiehefter. Studieheftene er utgitt i regi av Baptistenes Studieråd og Norske Baptisternes Barne- og Ungdomsforbund, og har formidlet kunnskap og lederopplæring så vel som forståelse for den baptistiske trosarv.

Det mest vedvarende og innflytelsesrike litteraturtiltak med tanke på lederopplæring og identitetsbygging er imidlertid *Banneret*. Det ble startet i 1880 som *Unions-Banneret* og har siden den gang uten avbrudd vært Baptistsamfunnets hovedorgan. Profilen kan ha variert fra periode til periode, men et hovedanliggende har vært at det skulle være et bindeledd mellom Norges baptister, formidle informasjon og kunnskap, inspirere og styrke den baptistiske identitet. Allerede fra starten av kom det mange teologiske artikler myntet på den alminnelige leser. En del av disse må ha vært ganske krevende lesning. Samtidig ble de som et rustningskammer for baptisters debatter med representanter for andre kirkesamfunn. Noen eksempler kan belyse dette. P.Z. Helbostad publiserte fra februar 1881 til desember 1883 en serie på 37 artikler om Johannes' Åpenbaring. Det er en populær kommentar preget av historisk og teologisk innsikt, og med kritikk av ekstreme endetidsspekulasjoner, som det var mye av. Fra januar 1888 til november 1890 kom det ialt 14 artikler under rubrikken «Kirkelige og Teologiske Smuler», nærmest en mini-troslære skrevet fra et baptistisk ståsted og derfor et viktig bidrag til identitetsbygging og lederutvikling.¹⁶ Et foredrag av

P.Z. Helbostad om «Helligjørelsen i Bibelens Lys» ble i 1897 trykket som tre artikler i *Banneret*. Året etter kom det tre artikler om «Bibelens lære om den Helligaand». Besinnelsen på egen identitet, og hvordan denne skulle uttrykkes, førte til artikler i *Banneret* om baptistisk identitet og baptistenes syn på trosbekjennelser. *Bannerets* betydning som seriøst samtaleforum og identitetsbygger kan knapt overvurderes.¹⁷

Omtales må også *Baptist* – Tidsskrift for baptistisk historie, teologi og praksis. Dette tidsskriftet utgis av Norsk Baptist-Historisk Selskap og ble startet i 1994 med Peder A. Eidberg som redaktør. Til da hadde norske baptister hatt meget få muligheter til å få publisert vitenskapelige, populærvitenskapelige og større faglige artikler i Norge. *Baptist* har blitt en mulighet for flere til å komme i gang med denne type forfatterskap. Artikkene har i stor grad fungert som lederopplæring og identitetsbygging innen Baptistsamfunnet, i tillegg til den faglige kunnskap de har formidlet.¹⁸

Kanskje bør baptistisk forlagsvirksomhet nevnes i denne sammenheng. Ved årskonferansen i Arendal i 1888 ble «Den evangeliske Bok & Traktatforening» stiftet, med M.A. Øhrn som første leder. De første tiårene ble nokså vanskelige, med perioder der private eiere overtok før Baptistsamfunnet ved Litteraturkomitéen i 1915 fikk endelig hånd om arbeidet. Det ble imidlertid utgitt traktater, oppbyggelsesbøker, forskjellige blader og også julehefter. En ny fase intrådte i 1922 da Enoch Hansen Wang ble ansatt som «redaktør og forlagsbestyrer.» I hans 28 år som forlagssjef vokste forlaget til å bli en middels stor aktør i den kristelige forlagsbransjen i Norge. Utgivelsene ble i stigende grad skjønnlitteratur, men også oppbyggelseslitteratur og misjonsfortellinger samt enkelte bøker med teologiske og historiske emner var med. Denne linjen ble fulgt i flere tiår, til Norsk Litteraturselskap rundt 1970 havnet i en alvorlig økonomisk krise på grunn av feilaktige disposisjoner. Etter en lengere redningsaksjon overlevde selskapet, men har siden bare vært en utgivelseskanal for Baptistsamfunnets egne behov. Det som er utgitt i disse siste par tiår, har imidlertid vært nettopp litteratur for identitetsbygging og lederutvikling. Sånn sett er forlagsvirksomheten tilbake til sitt opprinnelige utgangspunkt.¹⁹

PREDIKANTMØTENES ROLLE

Predikantmøtene ble helt fra starten i 1877 teologiske verksteder. De ble den arena der de tidlige baptistpredikanter presenterte «afhandlinger», og fremfor alt det sted der lederne drøftet utviklingen av norsk baptisme, organisasjonsmodeller og virksomhetsformer så vel som teologi og økumenikk, og forholdet til det alminnelige samfunnsliv. Predikantforeningen Adelfia stod i denne tiden ansvarlig for predikantmøtene, og de var også den gang en blanding av forretningsmøter og studiedager. Studiedelen ble etter hvert ganske omfattende, og fra 1895 finner vi en egen programkomité. I 1898 bestod programmet av fem emnegrupper: Teologiske emner (9), homiletiske emner (3), praktiske emner (8), sosiale emner (2), historiske emner (2). «Bibelen og den moderne teologi» var et av de teologiske emnene, og et av de sosiale var «Prædikanten og fredssagen.»²⁰ Året før hadde Severin Larsen holdt foredrag om «Hvorledes bør Prædikanten stille sig til de politiske og sosiale reformer?»²¹

Inn i det 20. århundre fortsatte predikantmøtene sin funksjon som identitetsfremmer og skoleringsforum. Årsmøtene, som mer og mer ble forretningsmøter, med bare ett eller to foredrag i tillegg, var knyttet til Baptistsamfunnets årskonferanser, men i tillegg kom det distriktsvise predikantsamlinger med foredrag og diskusjoner. I 1960 skjedde en forandring. Da ble det holdt et *predikantlandsmøte* på skolesentret på Stabekk. Dette ble starten på de i prinsippet årlige predikantlandsmøtene som fremdeles arrangeres.²² Adelfia flyttet nå sitt årsmøte til predikantlandsmøtet og har nøydt seg med et sosialt samvær under årskonferansene.

Møtet i 1960 var uttrykk for en bevisst strategi fra Baptistsamfunnets ledelse, og fra da av tok Misjonsstyret/hovedstyret ansvar for både økonomi og program. Predikantlandsmøtet ble oppfattet som et instrument for DNB nettopp med tanke på identitetsbygging og lederutvikling. Studieukeaspektet ble sterkt betont. Erfaringene var gode. Predikantmøtet ble det sentrale kollegatreffpunkt i løpet av året og styrket fellesskapet. Undervisningen var solid. På 1980-tallet ønsket Adelfia å medvirke direkte i arbeidet med program og profil på møtet og det ble lagt opp til en programkomité med folk fra Adelfias styre og hovedstyret og rektor ved Baptistenes Teologiske Seminar. I deler av 1980- og 1990-tallet var Adelfias styre tidvis preget av stor interesse for ikke-baptistisk tankegods samtidig med kritiske holdninger til

tradisjonell baptistisk selvforståelse. Programkomitéen ble til en viss grad en arena for tautrekking og posisjonering, og predikantmøtets program bidro ikke på samme måte som tidligere til baptistisk identitetsbygging. Mer allmenevangelikale synspunkter ble fremhevet.

Predikantmøtene/medarbeiderkonferansene kan fortsatt spille en viktig rolle når det gjelder lederutvikling og baptistisk identitet. Det er imidlertid betinget av at Baptistsamfunnets ledelse har en fast hånd om møtet og tar ansvar for at program og gjennomføring tjener nettopp disse formål.

MISJON OG IDENTITET

Misjon er en integrerende del av teologiske selvforståelse i ethvert kirkesamfunn og dets institusjoner. Misjon kan ikke velges bort. Så også for de norske baptister. Det Norske Baptistsamfunns misjon er en del av og uttrykk for *Missio Dei*, Guds sendelse til verden. Dette grunnsyn må imidlertid stimuleres og utnyntes i *programmer* og *praksis* for lederutvikling og identitetsbygging. Og her dreier det seg ikke bare om utdanning av misjonærer, enten det nå er i mer tradisjonell eller mer nåtidig forstand. Det står om at pastorer og ledere i kirkesamfunnet, arbeidsgrenene og menighetene forstår hva misjon er og forplikter seg på misjon. Dette er en stadig pågående prosess. Ingen er «utlært» en gang for alle. Det handler også om både teori og praksis.

Det finnes lærdommer fra de norske baptisters historie, som kan bidra til det rette fokus og de riktige avgjørelser om misjon i en ny tid. Den første lærdom er at impulser og påtrykk utenfra kan bidra konkret til misjonsinteresse og misjonsinnsats.

Til tross for at baptistene hadde lest sin bibel og brukte betegnelsene «misjon» og «misjonær» om sitt arbeid i Norge, og at de stod i direkte kontakt med et par av de viktigste misjonsselskaper i verden på denne tiden, gikk det en tid før «ytre misjon» ble en realitet.

19. juli 1879 seilte galeasen «Debora» fra Bergen med kurs for Madagaskar og Aldabraøyene. Om bord var det 47 personer, og hensikten var å drive misjon og kolonisering på Aldabraøyene. Noen av de som dro var baptister. Opptakten til ekspedisjonen var at to medlemmer i Bergen Baptistmenighet, Knud Bang og Amund Gunstensen, hadde samarbeidet med kaptein Ludvig Larsen på misjonærtransportskipet «Elieser». Impulsene til dette første konkrete utslag av misjons-

interessen blant norske baptister kom altså utenfra.²³ Da norske baptister i 1892 opprettet fast kontakt og samarbeid med American Baptist Missionary Union (ABMU), førte også denne forbindelse til misjonsengasjement. Én ting var at menigheter som fikk støtte fra ABMU, måtte ta opp kollekter til ytre misjonen og at pastorene måtte i skrift og tale «virke for Hedningemissionen.» En ytterligere og viktigere konsekvens var at tre norske baptister reiste ut til Afrika i ABMU's tjeneste.²⁴

Da baptistene i 1910 begynte pastorutdannelse i Norge, fikk skolen navnet «Baptisternes Missionsskole» og den første fagplan inneholdt undervisning i misjon. Misjonskandidater fikk sin utdanning ved skolen helt fra begynnelsen, og en periode fra 1971 til ca. 1992 tilbød skolen et eget ettårig misjonærstudium. Praktisk talt alle misjonærer som ble sendt ut av DNB i tiden 1918 til ca. 1990 hadde ett eller flere års studier ved skolen. Og pastorene som skulle fremme misjonstanken i menighetene, hadde gjennom sine studier fått innføring i misjonsteologi, misjonshistorie og misjonsmetoder. Modellen for Baptisternes Missionsskole da den startet, var pastor- og misjonærutdannelsen blant amerikanske og norsk-amerikanske baptister i USA. Slik fikk de norske baptister hjelp til å bevisstgjøre og konkretisere sin latente misjonsinteresse, og ytre misjon ble et vesentlig kjennetegn ved kirkesamfunnets profil og arbeid.

I en ny tid er misjonærrollen og misjonsmetodene endret. Muligheter for spesialisert utdanning gjennom økumenisk samarbeid er utbygd og tilgjengelig, og bør benyttes. Men hvis DNB vil sende ut misjonærer med en *baptistisk* og ikke bare allmenkristelig identitet, må disse i tillegg til sin spesialutdanning også gis muligheter til, og avkrevs, en innføring i baptistisk tro, tenkning og praksis. Dette er ikke konfesjonell nærsynhet, men i en mangeartet kirkelig virkelighet å ha et eierskap til et trossmessig og intellektuelt helhetssyn. Hverken Baptistsamfunnets ledelse eller Baptistenes Teologiske Seminar kan hva dette angår løpe fra sitt ansvar, dersom misjon fortsatt skal være en aktiv del av vår teologiske og kirkelige identitet som baptister.

NORSK BAPTISMES ENHET

Kongstanken bak dannelsen av distriktsforeningene og De Norske Baptisters Union i 1870-årene var at ved å stå sammen og opprette en

felles organisasjon kunne menighetene hjelpe og korrigere hverandre, opptre samlet utad og løse misjonsoppgaver som ingen maktet alene. Det fantes blant baptister i andre land forelegg for slike organisasjoner.

Det vil falle for langt å gjennomgå hele denne prosessen. Historien viser imidlertid at på alle de områdene som er nevnt ovenfor, fikk distriktsforeningene og Unionen stor betydning. Ikke minst ble dette tilfelle når det gjaldt å bevare enheten innad mellom baptistmenighetene og mulighetene for å opptre samlet på de ulike kirkelige og politiske arenaer. På slutten av 1800-tallet og gjennom det meste av 1900-tallet ble idealet om enhet og samhold fremhevet og innprentet i nye generasjoner av ledere, både lokalt og sentralt. Et vesentlig bidrag stod predikantutdannelsen for. Samme utdanning ved samme institusjon og med de samme lærere gjennom flere tiår skapte en fellesforståelse og personlige relasjoner som bidro til enheten.²⁵

Den fellesforståelse som var der fra begynnelsen, kan belyses med et eksempel fra 1891. Ved årskonferansen i Trondheim det året hadde man en lengere drøftelse av «Er det nødvendig, at vort Samfund kommer til en mer principiell Enhed i sin Virksomhed, og isaafald, hvorledes kan vi opnaa en saadan Enhed?» Innlederen, pastor H.A. Sæther, svarte et ubetinget ja på om prinsipiell enhet var nødvendig. Som ett av virkemidlene foreslo han å utarbeide «et Bekjendelsesskrift med Henviſning til Guds Ord...».²⁶ Til tross for at mange menigheter de par foregående tiår hadde vedtatt trosbekjennelser, var det i debatten delte meninger om en felles trosbekjennelses status, bruk og verdi, selv om det var enighet om betydningen av å styrke enheten. I 1899 brakte *Banneret* tre artikler under rubrikken «Vort Ansvar som Baptister». Der ble grunnleggende baptistiske prinsipper gjennomgått og forfatteren foreskrev hvordan den enkelte og menighetene skulle forholde seg til disse og fremme Guds rike.²⁷ Gjensidig solidaritet og enhet innad i Baptistsamfunnet var kontinuerlig et tema også i det tyvende århundre, om enn med varierende styrke.

Når det gjelder dokumenter som både gjenspeiler og fremmer identitet og har blitt retningsgivende for ledere i flere tiår, kan nevnes to: «Erklæring om baptistisk tro og ordning», vedtatt på Baptistsamfunnets årskonferanse i Trondheim 1963. Bakgrunnen for denne uttalelsen var forslaget om ny trossamfunnslov i Norge, som gjorde det nødvendig med en felleserklæring. Det andre dokumentet er «Uttalelse om bibel-

synet», vedtatt av predikantlandsmøtet i 1966. Bakgrunnen her var en bibelsynsdebatt som i flere år hadde pågått på tvers av kirkesamfunnene og også involvert baptister. Denne uttalelsen samlet de norske baptistpredikanter og skapte trygghet, og har vist seg som et slitesterkt dokument som står seg den dag i dag.²⁸

Barrattvekkelsen fra 1907, som etter hvert konsoliderte seg i Pinsebevegelsen, kom i en periode til å bli en utfordring for enheten blant baptistene. Enkelte menigheter ble berørt av vekkelsen, og da den ble menighetsdannende med visse konfesjonelle kjennetegn, opplevde noen menigheter at medlemmer enkeltvis eller som gruppe gikk over til de nye menighetene. Dette aktualiserte spørsmålene om baptistisk identitet og lojalitet, og Baptistsamfunnets ledere var stadig engasjert for å skape mest mulig ro og samling.

Splittelser av det format og omfang som det svenske baptistsamfunn har opplevd, har baptistene i Norge vært spart for. De som har vært, har på den ene side vært sterkt personrelaterte, samtidig som de har dreid seg om menighetssyn, ledelsesfilosofi og baptistisk identitet, da gjerne sett i forhold til idealer hentet fra karismatiske og nykarismatiske miljøer.²⁹

Nykarismatikkens inntreden på arenaen i kristen-Norge i 1970-årene og de senere tiårs friere flyt av så vel idéer, teologi og personer mellom konfesjonene har representert utfordringer, lokalt og sentralt, men uten å medføre vesentlige splittelser. Det er imidlertid påviselig at hverken lederskapssyn eller baptistisk selvforståelse har blitt upåvirket av denne utviklingen.

KONKLUSJON: HVILKE LÆRDOMMER?

La meg runde av med noen «teser» om utvikling av lederskap og identitet i Baptistsamfunnet.

1. Lederskap er resultat av naturlig begavelse, nådegaver, kunnskap og trening.
2. Lederskap er helt nødvendig men kan innebære farer for å komme feil av sted.
3. Baptismen – også i Norge – står for et kristendomssyn og et menneskesyn som inviterer til lederskap på ulike nivåer, og utvikling av det.

4. Når vi ser på de norske baptisters historie, har lederskap vært sterkt og nært forbundet med baptistisk identitet. Sentralt plasserte personer med et internasjonalt nettverk har påvirket denne utvikling. Dette har bidratt vesentlig til den enhet som i så stor grad har preget norsk baptisme.
5. Baptistsamfunnets predikantutdannelse, som inntil ganske nylig omfattet omtrent alle i tjeneste, har vært *den aller viktigste faktor i utviklingen av baptistisk ledelse og identitet*. Skal Baptistenes Teologiske Seminar fortsatt ha denne funksjon og betydning for de norske baptister, må *studietilbudet spisses mot baptister som skal tjene i baptistmenigheter*. Man må ikke nøye seg med å tilby et frikirkelig studium som retter seg mot alle, og dermed egentlig ikke fullt ut passer for noen. Fremdeles er det jo slik at de aller fleste kirkelige medarbeidere tjener i en konfesjonelt definert sammenheng.
6. God kontakt med og impulser fra internasjonal baptisme kommer historisk sett som den nest viktigste faktor for utviklingen av ledelse og identitet. I en tid da baptistpastorer og andre ledere gjennom moderne kommunikasjonsmidler bombarderes med – eller selv velger å hente – ideologi, holdninger og metoder fra religiøse sammenhenger som står for en annen teologi, herunder et annet kirkesyn og menneskesyn enn baptistenes, må Baptistsamfunnets ledere være *tydelige som baptister*, ta vare på internasjonale kontakter og formidle kunnskap og holdninger.
7. Dette arbeid for utvikling av lederskap og identitet er ikke ensretting og indoktrinering. Av alle konfesjoner har baptismen hyllet et menighetssyn og menneskesyn som forbyr nettopp dette. Hevdelsen av den moderate kongregasjonalisme og den enkelte troendes rett og plikt til under Helligåndens ledelse å lese Skriften og tolke den, innebærer at baptismen ikke kan operere med en enighet pålagt av autoriteter, men alltid lever i en streben etter en felles forståelse og i gjensidig respekt mennesker og menigheter imellom.³⁰ Dette oppfattes iblant av kirkesamfunn med andre strukturer som en utydelighet, og baptismen avkreves entydige svar på alle medlemmers vegne. For å imøtekomme slike krav utenfra, eller fordi man mener det er tvingende nødvendig å forfekte bare én mening, fristes baptistene iblant til å fatte flertallsvedtak som skal binde samvittighetene og kunne brukes som en test på rett tro

og rett praksis. Noe slikt står i motsetning til grunnleggende baptistiske verdier, og skaper uro og splittelse innad.³¹

8. Uten et minimum av felles identitet og felles forståelse av hvordan lederskap skal utvikles og utøves, faller imidlertid enhver fellesstruktur fra hverandre, så også menigheter og kirkesamfunn. Derfor påhviler det alle som ønsker å være en del av fellesskapet, å bidra til omforente løsninger og arbeide for at det skal være rom for nyanser, ja til og med ulike oppfatninger, innenfor rammen av den overordnede fellesforståelse.
9. *Solidaritet* (som ikke er det samme som ubetinget enighet) med fellesskapet i dets historiske og aktuelle utforming har vist seg nødvendig. Iblant har det forekommet løse kanoner på dekk. Det har vært farlig for mannskapet og innebåret risiko for destabilisering av skuta.
10. *Kunnskap* har vist seg tvingende nødvendig for å utvikle lederskap og baptistisk identitet. Historieløshet er i ferd med å bli et problem på alle nivåer. Det gjelder ikke bare det enkelte medlems private sfære, men først og fremst den enkeltes agering og tjeneste innen Baptistsamfunnet, og dermed hvordan menigheter, styrer og institusjoner fungerer både hver for seg og i et samarbeid.

Til slutt: Den lærdom kan trekkes at i de perioder da bevisstheten om identitet og kvalifisert lederskap har stått sterkest, har de norske baptister lyktes best. Dette forhold bekreftes generelt av samfunnsvitenskapelige undersøkelser, som viser at tydelighet er et fortrinn når en bevegelse presenterer seg i det offentlige rom.

Forfatteren

Peder A. Eidberg, BD, Dr. theol., er redaktør av *Baptist*, og pensjonert lektor og rektor ved Baptistenes Teologiske Seminar.

SLUTTNOTER

- ¹ Artikkelen er en bearbejdet versjon av et foredrag holdt 15. april 2004 ved Baptistsamfunnets medarbeider-konferanse i Langesund.
- ² Av nyere bøker som behandler baptistisk antropologi og ekklesiologi kan her nevnes: Charles W. Deweese (red.), *Defining*

- Baptist Convictions* (1996) og Walter B. Shurden, *The Baptist Identity. Four Fragile Freedoms* (1993).
- ³ Om F.L. Rymker og hans arbeid i Norge, se P.A. Eidberg, *Det folk som kalles baptister* (2003), s. 61–121.
 - ⁴ Se mer om dette i P.A. Eidberg, *Det folk som kalles baptister* (2003), kap. 6.
 - ⁵ Om O.I. Jensen se Willie Hagen, *Olai Indal Jensen, den første søndags-skolemisjonær i Norge*. Oslo, Norsk Søndagsskoleunions Forlag 1951.
 - ⁶ For flere detaljer, se P.A. Eidberg, *Det folk som kalles baptister* (2003), s. 189–190.
 - ⁷ John Cederot, *Betelseminariets 50-årsberetning. Minnesskrift 1866–1916* (1915), s. 172. På s. 164–185 finner vi en fortegnelse over studentene ved skolen, som viser også de norske studentene.
 - ⁸ For denne utviklingen, se P.A. Eidberg, *Det folk som kalles baptister* (2003), s. 186–188.
 - ⁹ Se Peder A. Eidberg, «Samspillet mellom norske og amerikanske baptister i et utvandringsspektiv,» i Dag Nygård og Hans Eirik Aarek (red.), *Dissentere og emigrasjon* (2001), s. 36–43.
 - ¹⁰ Se P.A. Eidberg, *Det folk som kalles baptister* (2003), s. 188, særlig note 30.
 - ¹¹ *Unions-Banneret* 7/1880 (juli), s. 52.
 - ¹² *Konferanseforhandlinger* 1885, s. 45.
 - ¹³ For detaljer rundt behandlingen av saken se P.A. Eidberg, «Det begynte med bønn og offer,» *Seminarets Venner*, mai 1985, s. 4–11.
 - ¹⁴ For dette se nærmere P.A. Eidberg, *Det folk som kalles baptister* (2003), s. 191–192.
 - ¹⁵ Denne spørsmålsstillingen belyses tydelig ved å sammenligne med Den norske kirkes Norsk Salmebok.
 - ¹⁶ Hjertesukk: Denne type artikler ville ikke hatt noen sjanse til å bli trykket i *Banneret* nå for tiden. I en tid da bare en håndfull eller to av baptistene hadde mer enn omgangsskole, satt man i lyset fra parafinlampene bøyde over relativt tunge teologiske artikler, mens de fleste av dagens høyt utdannede baptister knapt gidder å lytte til et teologisk foredrag eller lese noe som inneholder fagterminologi og er lengre enn to sider. Behovet for identitetsbygging blant dagens baptister er påtrengende, ikke minst gjelder det predikanter og ledere.

- 17 Om starten på *Banneret* og bladutgivelser den første tid, se P.A. Eidberg, *Det folk som kalles baptister* (2003), s. 194–200. Se også samme, s. 209–210 vedr. detaljer om de artikler som er nevnt her.
- 18 Tidsskriftet har også blitt lagt merke til utenfor baptistenes egne rekker, og både henvisninger og sitat fra artikler finnes i avhandlinger, bøker og artikler.
- 19 For tiden frem til 1960 se Erling T. Wang, «Forlagsvirksomheten» i Frithjov A.K. Iversen, *Norges baptister 100 år* (1960), s. 149–151.
- 20 *Banneret* 24/1898 (30/12), s. 143–44.
- 21 *Banneret* 8–9/1897 (30/4), s. 35.
- 22 Møtet kalles nå «medarbeiderkonferansen», og flere kategorier medarbeidere i DNB enn bare predikantene er med.
- 23 For «Debora»-ekspedisjonen, se P.A. Eidberg, «Debora-ekspedisjonen. Et norsk forsøk på kolonisering og misjon,» i *For kirke og misjon*. Festskrift til Nils E. Bloch-Hoell. *Norsk Tidsskrift for Misjon* 3–4/1985, s. 142–161.
- 24 P.A. Eidberg, *Det folk som kalles baptister* (2003), s. 204–207.
- 25 For distriktsforeningene og Unionen, se P.A. Eidberg, *Det folk som kalles baptister* (2003), kapitlene 7 og 8.
- 26 *Konferanseforhandlinger* 1891, s. 62–70.
- 27 *Banneret* 8/1899, s. 60–61; 10/1899, s. 76; 12/1899, s. 92.
- 28 Begge dokumentene er tatt med i P.A. Eidberg (red.), *Baptistene – tro og liv* (1976), s. 127–130.
- 29 Splittelser i forrige århundre: Skien 1908 da pastor C.M. Seehuus og ca. 30 medlemmer forlot baptistmenigheten og stiftet den menighet som ble den første pinsemenighet i landet. Trondheim 1936–37 da pastor Stinus Engvik og en del medlemmer forlot baptistmenigheten og stiftet en ny menighet som imidlertid ble oppløst etter kort tid og medlemmene spredt. Oppdal 1922 da 16 meldte seg ut og flere fulgte etter de følgende årene, og samme menighet ca. 1955 da pastor Sverre Michaelsen og ca. 30 medlemmer gikk ut og dannet Oppdal Frimenighet etter en nokså opprivende strid om profetier og andre karismatiske fenomener, samt ledelsessyn. Etter en sammenslåing av menighetene i 1979, oppstod en ny splittelse mellom baptistsamfunnslojale medlemmer og et flertall som ønsket en annen linje. Dette førte til at en del av menigheten ble endelig skilt fra Baptistsamfunnet i 1985, mens mindretallet dannet en ny baptistmenighet med støtte

fra Baptistsamfunnet. Om denne siste splittelse, se P.A. Eidberg, «Baptistenes virksomhet i Oppdal og omegn,» *Baptist* 1/1998, s. 9–18.

³⁰ Den eneste autoritet en har å falle tilbake på er Bibelen.

³¹ Det finnes eks. på denne hersketeknikk i norske menigheter, men det klareste eksempel er det som har funnet sted innen Southern Baptist Convention de senere år, og har ført til at tusenvis av menigheter og millioner av medlemmer nå bryter med kirkesamfunnet på vesentlige punkter og til dels forlater det.